

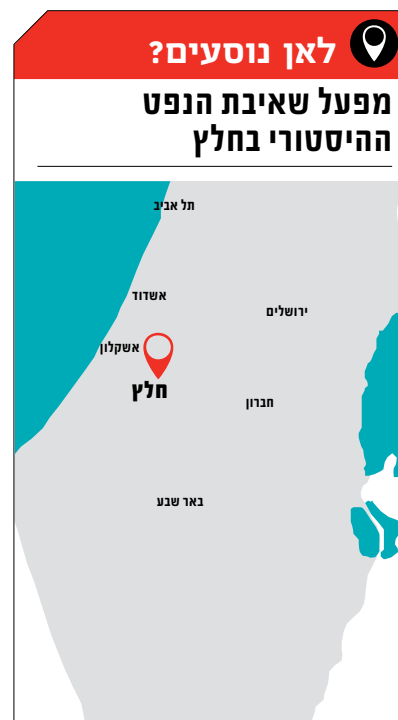

נפט זורם בחוליקאת

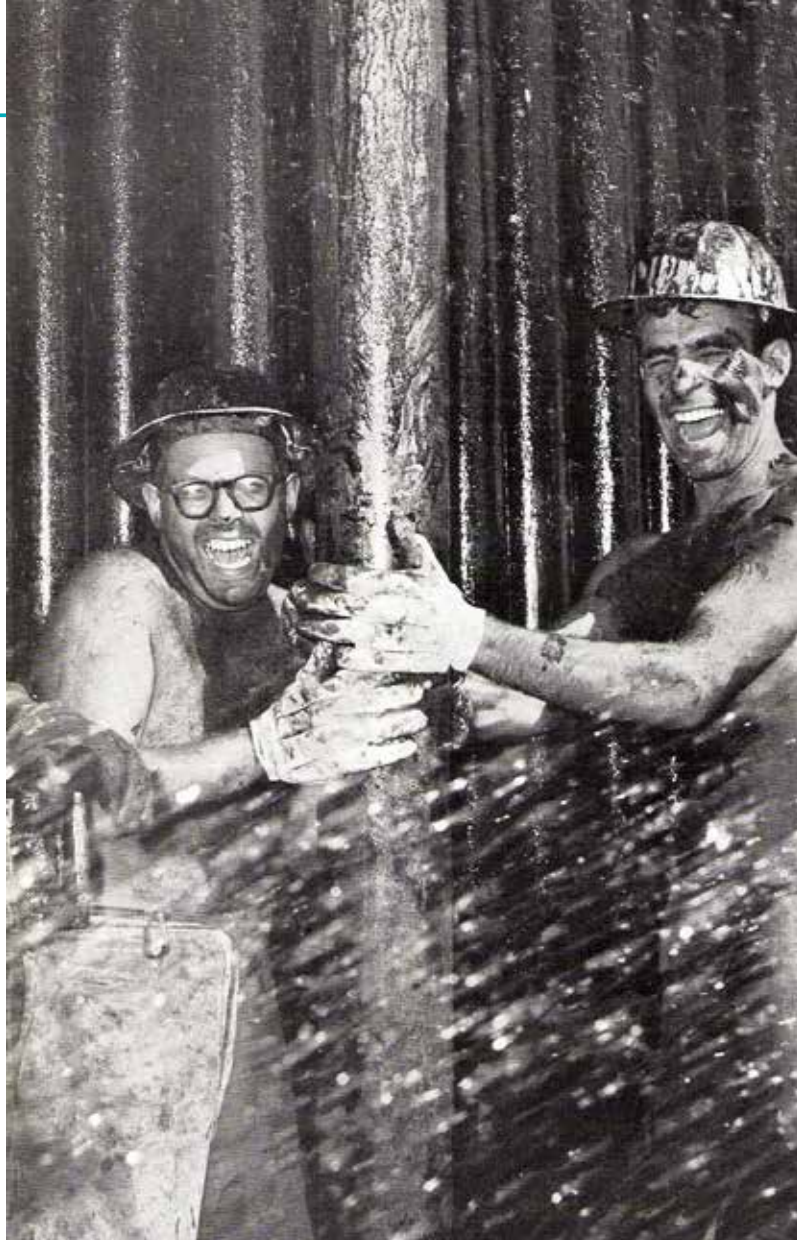
החלום על אוצרות טבע אשר יתגלו לפתע וישנו את מצבנו ותיק כמו המדינה עצמה. מה קורה כאשר נראה שהתקווה פורצת מהקרקע בגבעה פלונית בדרום ומאירה לרגע את שמי הצנע האפורים? | **תמר הירדני**

אולי בכל זאת קצת אבדה תקוותנו. ואז, ביום שישי ז' בתשרי תשט"ז, דיווח הקריין במהדורת החדשות של הצהריים בקול חנוק מהתרגשות כי אחרי שנים של קידוחים יבשים ואכזבות גדולות נמצא סוף סוף נפט ישראלי בכמויות מסחריות שיסדרו אותנו לכל החיים. הגילוי היה משמח במיוחד על רקע קידוחים שנעשו וחיפושים שנערכו שנים קודם לכן בעקבות הזהב השחור באדמתנו, אך ללא תוצאות. זה התחיל ביוזמה אמריקאית עוד בתקופת התורכים אי אז בראשית 1914, אך מלחמת העולם הראשונה טרפה הכל. ב-1933 החליטו הבריטים שליטי הארץ לנסות אף הם את מזלם, ואחרי סקר גאולוגי נרחב ורחרחר כללי במקומות פוטנציאליים הם הגיעו למסקנה שהפינה שם ליד אשקלון נראית מבטיחה. אלא שמאורעות הדמים בין הערבים ליהודים ואחר כך מלחמת העולם השנייה טרפו שוב הכל. השלב הבא הגיע ב-1952, כאשר מדינת ישראל הפעוטה הקימה חברה ממשלתית לחיפוש נפט שזכתה לשם המבריק ומעורר ההשראה חנ"ל, שפירושו 'חיפושי נפט לישראל'.

בימים כתיקונם, וגם סתם כך באמצע השבוע, מתנהלת ארצנו הקטנטונת בין משבר לפרשה ובין מלחמה לשערורייה, אבל לפעמים, דווקא כשהמצב מגיע ממש לקרשים, צצים להם פתאום רגעים קצרים של נחת ושל גאווה לאומית כמו איזו מדליית ארד, אקזיט מהסרטים או אירוע מכונן שמעלה אותנו לרגע אל כותרות התהילה בעיתונים של אומות העולם. אירוע נדיר כזה התחולל בסתיו 1955, והעולם כולו הביט במדינת ישראל הצעירה בהשתאות מהולה בקנאה קלה. היה זה כאשר התברר שמעצמתנו הצנועה יושבת על שדה נפט מבטיח ביותר, על שטח של 230 אלף דונם, השוכן לבטח בפינה נידחת בשם חוליקאת באמצע הדרך בין אשקלון, שדרות וקרית גת. הימים היו ימי מחסור וצנע, אנשים גרו במעברות ואכלו בצל עם חול בפיתה דלת קלוריות. חוליות פדאיון אכזריות זינבו בנו בגבולות, מצב הרוח הכללי שאף למפלס ים המלח מלמטה ונדמה היה שלמרות המנונו האופטימי

חדשות בינלאומיות. סרקו את הקוד לצפייה ביומן החדשות האמריקאי המדווח על גילוי הנפט

האוצר השחור הרכיב את כולם. נפט פורץ בחוליקאת צילום: דוד רובינגר

החברה, שהסתמכה על הסקר הבריטי ועל קידוחים של קודמותיה, הצטרפה לחברה הממשלתית לפידות וביחד חפרו השתיים בחוליקאת לעומק מרשים של למעלה מקילומטר וחצי ולא התייאשו במשך שנה וחצי של יזע ודמעות. ההתמדה התגלתה כמשתלמת באותו יום שישי גורלי שבו עמד דוד בן-גוריון לצד שר האוצר לוי אשכול עם כל המי ומי בשעת בוקר מוקדמת כדי להיווכח שאמנם התגלה נפט בחוליקאת.

לברך שהחיינו

בשעה שש וחצי הוסרה המגופה וסילון שחור ואימתני פרץ מהאדמה לגובה שהותיר את כולם המומים מאוד, אחר כך רטובים מאוד ולבסוף תוהים איך לעזאזל סוגרים את הדבר הזה לפני שתתרחש שם טביעה המונית בים השחור. את המצב הציל אחד הפועלים, עולה חדש ממרוקו בשם שלום אזולאי, שזינק בגבורה אל אגם הנפט ואחרי מאבק איתנים הצליח להשיב את הפקק למקומו. בשל כך זכה אזולאי לתהילת עולם כשאשכול צעק אליו בהתלהבות: "תן לי את ידך המנופטת" ולחץ אותה בחום לעיני המצלמות.

החדשות עשו להן כנפיים בכל הגלובוס, ויומן חדשות אמריקאי בישר לצופיו בהתלהבות על הגילוי הישראלי מעורר הקנאה (סרקו את הקוד כדי לצפות בסרטון). עיתוני ארצנו התחרו ביניהם מי יספק כותרת בומבסטית יותר. 'מעריב' סיפר לקוראיו כי שדה הנפט משתרע על קילומטרים, ו'למרחב' הבטיח תפוקה מפולפלת של כמעט אלף חביות נפט ליום – כעשרה אחוזים מתצרוכת הדלק השנתית של ישראל. עיתון 'שערים' פרסם את הודעת שר הפיתוח דב יוסף במסיבת עיתונאים בקריה שבפתיחתה אמר:

אני שמח לבשר לכם בשורה טובה בפרוס השנה החדשה. כידוע לכם, זה כשנה וחצי קודחות חברות הנפט ברחבי הארץ... היום נוכל לברך על

שהחיינו, כי מצאנו נפט בחיק אדמת המולדת ("נתגלה נפט", 'שערים', ט' בתשרי תשט"ז, 25.9.1955, עמ' 4).

עיתון 'על המשמר' יצא מגדרו והקדיש לעניין הנפט כתבות שלמות בימים שלאחר הגילוי. באחת מהן תיאר הכתב מרדכי חלמיש את התרגשותו העצומה מהביקור בחוליקאת:

היה זה כאילו יום ככל הימים, ואף על פי כן יום בלתי רגיל. רבים הרגישו: יום היסטורי. ואכן, באותו יום נתחדש בארצנו אחד ממעשי בראשית, משל כאילו נפתחו פתאום לפתע ארובות השפע ותקווה גדולה וחדשה נולדה

הקריין במהדורת החדשות של הצהריים דיווח בקול חנוק מהתרגשות כי אחרי שנים של קידוחים יבשים ואכזבות גדולות נמצא סוף סוף נפט ישראלי בכמויות מסחריות

ארצתם לבד?

◀ הבלשנית ד"ר תמר עילם גינדין בדקה ומצאה כי מקור המלה נפט הוא במלה היוונית נַפְטָא, והיא נקלטה באותה משמעות בשפות רבות. היוונים לקחו את המלה מהאכדית שבה נַפְטו היה כינוי לכל תרכובת פחמן דליקה, והאכדית גנבה אותה כנראה משפה פרסית קדומה יותר שבה שימשה המלה נַפְט לתיאור נפט וגם להגדרת לחות או רטיבות באופן כללי. מכאן אגב נולד שמו של האל הרומי הכי רטוב באולימפוס – אל הים נַפְטון

התקוות היו גדולות. מהנדס לוקח דגימה מברכת הנפט שנוצרה בחוליקאת, סתיו 1955
צילום: דוד אלון, לע"מ

בלב הבריות. למחרת, ביום השבת, כבר נהרו אלפים ואולי רבבות, מי במכונית, מי באופניים ומי אפילו ברגל לאותה גבעה חולית רחוקה... הכל ביקשו לראות במו עיניהם בפלא הנוזל השחור והיקר שפרץ מבטן אדמתה של אותה גבעה מפורסמה (מ. חלמיש, "אלפים ליד מבוע הזהב השחור", "על המשמר", י"א בתשרי תשט"ז, 27.9.1955, עמ' 4).

למחרת התנשא הכתב עזרא ריבלס על המהנדס האמריקאי שלא נראה לו נרגש מספיק מהאירוע:

מה יודע 'גוי' זה ומה הוא מבין ברגשותיהם של יהודים הזוכים לראשונה בנפט שלהם, שלהם בלבד. הוא נובע מאדמתם ויהא שייך להם עד סוף כל הדורות (עזרא ריבלס, "אגדת הנפט נהפכת למציאות", "על המשמר", י"ב בתשרי תשט"ז, 28.9.1955, עמוד 2).

הגילוי המרעיש ומעורר השמחה הביא את הפזמונאי חיים שלמוני, הידוע כמחבר מלות השיר על 'סימונה מדימונה', לשנס את כישורו ולספק

ההתלהבות הפכה לשיר. סרקו את הקוד למלות השיר 'נפט זורם בחוליקאת'

לעם היושב בציון שיר ראוי לחגיגה הלאומית. תוך ימים ספורים כבר הושמע ברדיו השיר האלמותי ומלא הפתוס 'נפט זורם בחוליקאת' אשר זכה ללחן חלוציים טיפוסי והפך לנכס צאן ברזל, כבול ופוספט, ובכל הארץ נשמע הפזמון:

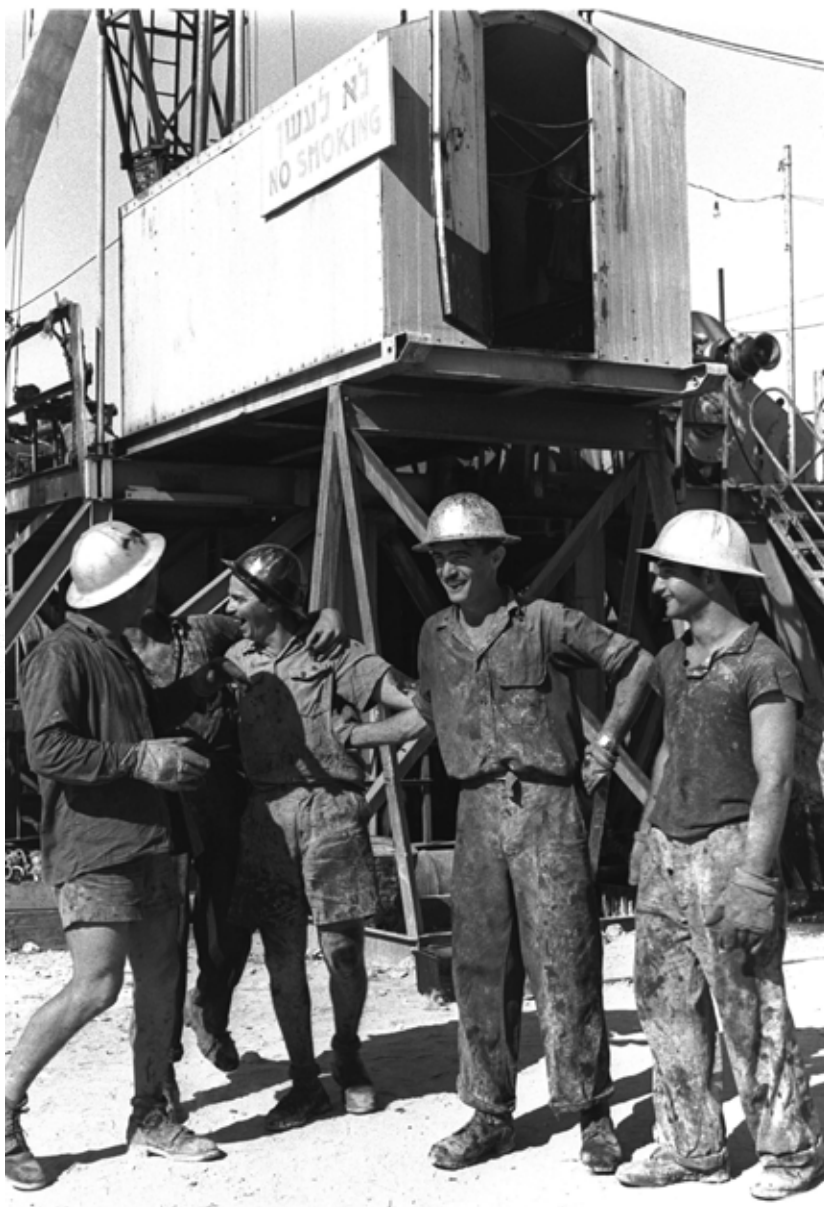
בְּמַחֹל צָאוּ, צָאִינָה
מִנִּי דָן וְעַד אֵילָת
וּבְקוֹל קְרָאוּ, קְרָאִנָה
נֶפֶט, נֶפֶט, נֶפֶט, נֶפֶט
נֶפֶט זֹרֵם בְּחוֹלִיקָאת

רבים סברו אז כי חבל ששלמוני לא חיכה קצת עם השיר, שכן כעבור זמן קצר החליפה הממשלה את שמו הערבי של שדה הנפט לשם העברי הרענן חֶלֶץ, על שם מושב העולים הסמוך. אנחנו דווקא סבורים שהעיתוי שלו היה מושלם, מפני שלמלה חוליקאת הוא מצא בנקל חרוזים חביבים כמו אילת או פוספט. אפשר רק לדמיין את הזוועה הלשונית והפֶלֶץ שהיו מתחרזים עם חֶלֶץ.

שבועות ארוכים כיכבו פועלי הנפט הישראליים החסונים בעיתוני העולם וביומני החדשות, ובקבוקונים עם 'נפט

מצנע לשגשוג. שמחת העובדים
באתר ומגדל הקידוח, סתיו 1955
צילומים: דוד אלדן, לע"מ

**תוך ימים ספורים כבר
הושמע ברדיו השיר
האלמותי ומלא הפתוס
'נפט זורם בחוליקאת' אשר
זכה ללחן חלוצים טיפוסי**

ולכן כמויות הנפט שהובטחו בחליץ
היו צנועות בהרבה משחשבו, וביתר
פירוט – אחוז אחד בקושי מהתצרוכת
הלאומית. החלומות להשתחרר
מהתלות בנפט הערבי התפוגגו
ברוח, כמו גם המחשבה שנמכור נפט
לאמריקאים ולרוסים גם יחד.
בין הבוודדים שהבינו כבר מההתחלה
שכדאי להיזהר עם תחזיות אופטימיות
מדי לפני שבדקנו כמו שצריך את
הסחורה השחורה היה ראש הממשלה
משה שרת. הוא לא רצה להיות הנודניק

תוצרת ישראל' יצאו דחופים לקהילות
היהודיות באמריקה. רגעי האופוריה של
סתיו 1955 רוממו את הנפש היהודית
ההומייה לגבהים מרשימים, והחבר'ה
כבר ראו בעיני רוחם איך הפחון שלהם
הופך לווילה עם שלושה כיווני אוויר
ואופציה לג'קוזי.

שמחה מוקדמת?

אבל כל הטוב הזה הסתיים בקול ענות
חלושה כשהתברר ששר האנרגיה
שכח להתייעץ עם שר ההיסטוריה,

את חרגולי הקידוח אפשר לראות
באתר עד היום
צילום: Avram Gracier

מודיעין שלום

איפה לאכול

סבא שמחה

הרצל 27, שדרות
כשר, חלבי, 08-6690222

מסעדת ערמונים

ריזורט דרים איילנד, שדה יואב
כשר, בשרי, 077-7299385

רטטוי

הזית 90, אמונים
כשר, חלבי, 08-8664400

עוד באזור

המוזאון הפתוח – נגבה

כניסה בתשלום, 08-6774312

אתר הראשונים בנגב

קיבוץ רוחמה
כניסה חופשית

מוזאון גבעתי

מוזאון גבעתי – מצודת יואב
כניסה חופשית, 08-6611315

תמר הירדני

מוסמכת החוג ללימודי ירושלים וארץ
ישראל במכון שטר, מורת דרך, מדריכה
בד יצחק בן-צבי, חוקרת ירושלים
וסופרת ילדים

אחרות. ההפקה הופסקה לפני שנים ספורות בלבד. במהלך השנים פחתה אמנם התפוקה מכ-350 חביות ליום בתחילת הדרך למשהו כמו 120 חביות באחרית ימיו, ובכל זאת מדובר בקילומטר נאה המסתכם בכ-17 מיליון חביות נפט בשווי מהמם של כמעט 450 מיליון דולר שעשו את דרכן מחלץ אל בתי הזיקוק בחיפה. מה חבל שכמות זו כיסתה רק מעט מסך הצריכה היומית בארצנו, ומה חבל עוד יותר שפוטנציאל השאיבה הגיע כמעט לקצה. מומחים צופים כי שדה הנפט הוותיק יתרוקן כשנגיע לשאיבת החבית ה-19 מיליון. מאות קידוחים אחרים שנעשו מאז בכל הארץ לא הניבו הרכה, כך שכל שנותר לנו לעשות הוא להתפלל להצלחה בגזרת הגז הטבעי ולהישען קצת יותר על אבינו שבשמים ועל הגניוס היהודי ופחות על אוצרות חבויים באדמה. בינתיים אפשר להסתובב ברכב או ברגל באתרי הקידוח בחלץ הפתוחים חופשי לקהל הסקרן, סמוך לשמורת הכורכר גברעם. אפשר לנוע בין חרגולי הקידוח, צינורות ההולכה ומכלי האיסוף המושבתים, ולהתפעל מעוצמת המפעל ומתרומתו למורל הלאומי בימים קשים. שימו בווייז "מחנה לפידות – שדה הנפט" ותראו ישועות. ם

שמקלקל את המסיבה ולכן סכר את פיו והסתפק בביטוי ספקותיו בינו לבין עצמו. כבר ביום גילוי הנפט כתב שרת ביומנו הפרטי:

בתחושת הציבור גברה כמובן ההתלהבות, ובשורת העושר החדש שבאה להנחיל ניצחון ותוחלת כה ממושכת ולהניס מעל קופת המדינה את ענני השחור שאיימו עליה במשברים ללא מוצא. כשלעצמי הייתי טרף לספקות אם בעקבות נחשול ההתפעלות לא עתיד לבוא שפל האכזבה משום מיעוט כמותו של הנפט או ליקוי איכותו (מרדכי נאור, 'מסיפורי הארץ הטובה', עמ' 79).

שפל האכזבה לא ריפה את ידיהם של מחפשי הנפט בשדה חלץ, ובשנים שחלפו מיום גילויו נקדחו בו עשרות רבות של קידוחים נוספים בתקווה להתברך קצת יותר מהנוזל השחור. בסופו של דבר רק 55 מהקידוחים נמצאו כדאיים מבחינה מסחרית, כלומר כאלה שמסוגלים לספק בטובם יחד לפחות מאה חביות נפט ביום. שדה הנפט בחלץ פעל במלוא העוז במשך עשרות שנים ופעילותו לוותה בביקורת על זיהומי קרקע והפרעות